

30.8.2012

Dnro 3236/2/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

PAKKOKEINOLAIN MUUTOS EI ANNA RIITTÄVÄÄ OIKEUSSUOJAA KOTIETSINNOISSÄ

1
ASIA

Vuoden 2011 elokuun alussa tuli voimaan pakkokeinolain 5 luvun 7a §, jonka mukaan

Sen vaatimuksesta, jonka luona kotietsintä on toimitettu, tuomioistuimen on todettava, ovatko kotietsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa taikka onko kotietsinnässä menetelty 4 tai 5 §:n edellyttämällä tavalla. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta.

Kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelemisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelemisestä 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetään. Vaatimuksen esittäjälle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tässä pykälässä tarkoitettua asiaa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä saa valittaa.

Tämän säännöksen mukaan kotietsinnän laillisuus on siis mahdollista saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi. Se säädettiin esitutkinta- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä. Säännös ei kuitenkaan sisältynyt alkuperäiseen hallituksen esitykseen, vaan se lisättiin lakipakettiin vasta sen eduskuntakäsittelyn loppuvaiheessa. Lisäys johtui ennen kaikkea kahdesta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) 15.2.2011 antamasta ratkaisusta (Harju- ja Heino -tapaukset). Niissä katsottiin rikotun Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS) 8 artiklaa, koska Suomen lainsäädäntö ei taannut kotietsinnän kohteelle riittäviä oikeussuojakeinoja ennen kotietsintää tai sen jälkeen.

Katsoin olevan aihetta seurata mainitun pakkokeinolain säännöksen soveltamiskäytäntöä. Tässä tarkoituksessa pyysin maamme kaikilta 27 kärjäoikeudelta päätökset puheena olevissa asioissa ajalta 1.8.2011–31.3.2012. Asiaa käsiteltiin myös Helsingin ja Keski-Suomen kärjäoikeuteen tehdyillä tarkastuksilla.

Saamani aineiston ja laillisuusvalvonnassa muutoinkin kertyneiden tietojen perusteella esitän asiassa seuraavat havainnot.

2
KANNANOTOT

2.1
Kärjäoikeuksien käsittelemät asiat

Kahdeksan kuukauden pituisella tarkastelujaksolla kärjäoikeuksissa ratkaistiin kaikkiaan 22 pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n tarkoittamaa kotietsintäasiaa. Näitä oli ollut vain kymmenessä kärjäoikeudessa eli suurimmassa osassa kärjäoikeuksia ei ollut mitään kokemuksia asiasta.

Useasta kärjäoikeuden päätöksestä on valitettu hovioikeuteen ja joitakin valituksia on jo ratkaistakin. Tässä asiassa ei kuitenkaan ole katsottu olevan tarkoituksenmukaista käsitellä hovioikeuksien ratkaisuja, koska joka tapauksessa suurinta osaa valituksista ei ole ratkaistu.

Kysymys oli ollut poliisin tekemistä kotietsinnöistä yhtä tullia koskevaa tapausta lukuun ottamatta. Vaatimuksen tekijöillä on useimmiten ollut avustaja, muttei läheskään aina: seitsemässä tapauksessa kotietsinnän kohde ajoi asiaansa itse.

Kärjäoikeudet olivat katsoneet esitutkintaviranomaisen toimineen jollain tavalla lainvastaisesti kahdeksassa tapauksessa eli noin joka kolmannessa niiden käsiteltäväksi saatetussa tapauksessa. Lähes aina on kysymys ollut siitä, että asunnon haltijalle ei ollut varattu tilaisuutta olla paikalla kotietsinnässä ja/tai kutsua siihen todistaja. Kärjäoikeudet eivät yhdessäkään tapauksessa katsoneet, ettei kotietsinnälle olisi ollut edellytyksiä. Kaksi vaatimusta oli tehty laissa säädetyn 30 päivän määräajan jälkeen, eikä kärjäoikeus tämän vuoksi ollut tutkinut noita asioita.

Kärjäoikeuksisissa todetun kaltaiset esitutkintaviranomaisen menettelyvirheet ovat sinänsä yleisiä arvostelun aiheita kotietsintää koskevissa kanteluratkaisuissakin.

2.2

Onko kyse tehokkaasta oikeussuojakeinosta?

Taustaa

EIT on kotietsintää koskevassa oikeuskäytännössään tuonut esiin oikeussuojakeinot sekä ennen kotietsintää että sen jälkeen.

Ensin mainitut voivat tarkoittaa esimerkiksi tuomioistuimen tai muun kuin esitutkintaviranomaisen päätöstä kotietsinnän toimittamisesta. Suomessahan nimenomaan esitutkintaviranomainen itse päättää kotietsinnästä, mikä on eurooppalaisittain hyvin harvinaista. Etukäteistä oikeussuojaa on myös itse kotietsintäpäätöksen sisältö, esimerkiksi se, kuinka päätöksessä mahdollisesti rajataan ja kohdistetaan etsintää siten, ettei sillä puututa tarpeettoman laajasti kohteen oikeuksiin.

Jälkikäteistä oikeussuojaa on esimerkiksi mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen arvioitavaksi kotietsinnän jälkeen.

Sen jälkeen kun EIT helmikuussa 2011 antoi edellä mainitut ratkaisut, joissa lainsäädäntömme todettiin puutteelliseksi, oli ratkaistava, miten tilanne korjataan. Oikeusministeriö valmisteli nopeasti asiaa koskevan säädösehdotuksen käsiteltäväksi yhdessä esitutkinta- ja pakkokeinolakipaketin yhteydessä.

Perustuslakivaliokunta totesi ko. lakipakettia koskevassa lausunnossaan (PeVL 66/2010 vp) nyt puheena olevasta säännöksestä, että

säännösehdotus mahdollistaa sen, että kotietsinnän kohteena ollut voi saattaa kotietsinnän laillisuuden jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotus täyttää tällä hetkellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön asettamat vähimmäisvaatimukset. Lakiehdotuksen 8 luvun 15 §:n täydentäminen ehdotetulla tavalla on edellytyksenä lakiehdotuksen säätämiseksi tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Lisäksi perustuslakivaliokunta esittää, että ryhdytään toimenpiteisiin, joilla yleisestä kotietsinnästä päättäminen siirretään pääsääntöisesti muulle kuin esitutkintaviranomaiselle.

Myös lakivaliokunta katsoi mietinnössään, että ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut mahdollistavat sen, että voidaan valita kotietsinnän lainmukaisuuden arviointi joko etu- tai jälkikäteen. Lakivaliokunnan mukaan yleisen kotietsinnän lainmukaisuuden arviointi on perusteltua rakentaa jälkikäteiselle kontrollille (LaVM 44/2010 vp).

Päädyttiinkin siihen, että riittävää on, että yleisen kotietsinnän kohteella on jälkikäteen mahdollisuus saattaa kotietsinnän edellytykset ja siinä noudatetun menettelyn laillisuus tuomioistuimen arvioitavaksi. Tämä johti sitten puheena olevan pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n säätämiseen, joka saatettiin elokuussa 2011 pikaisesti voimaan ennen pakkokeinolain kokonaisuudistusta. Uudessa vuoden 2014 alusta voimaantulevassa pakkokeinolaissa (806/2011) on vastaavansisältöinen säännös 8 luvun 18 §:ssä.

Todettakoon, että uuden pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n mukaan erityisestä kotietsinnästä (esimerkiksi asianajotoimistossa tai lääkärin vastaanotolla) päättää lähtökohtaisesti tuomioistuin. Tältä osin siis vahvistettiin myös etukäteistä oikeussuojaa. Uudenkin pakkokeinolain mukaan yleisestä kotietsinnästä päättää edelleen esitutkintaviranomainen.

Tässä yhteydessä ei ole aihetta käsitellä perustuslakivaliokunnankin esille ottamaa kysymystä siitä, olisiko perusteltua siirtää yleisestä kotietsinnästä päättäminen pois esitutkintaviranomaisilta. Sen sijaan arvioin seuraavassa saamieni tietojen pohjalta pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n mukaista sääntelyä ja sen soveltamiskäytäntöä.

Arviointia

Mahdollisuudella saattaa kotietsintä tuomioistuimen arvioitavaksi on parannettu kotietsinnän kohteen oikeusturvaa. Kuitenkin herää useastakin näkökulmasta kysymys, onko tämä sääntely riittävä.

EIOS:n 13 artiklan mukaan

jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt.

Kotietsinnällä puututaan säännönmukaisesti muun muassa kotirauhan sekä yksityis- ja perhelämän suojaan. Näin ollen niihin puuttumisia vastaan tulisi olla tehokas oikeussuojakeino kansallisen oikeusjärjestyksen puitteissa.

Tältä kannalta on mielestäni ongelmallista, että pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n mukaisessa menettelyssä ratkaistaan vain se, oliko kotietsinnälle edellytyksiä ja meneteltiinkö siinä lain 5 luvun 4 ja 5 §:n mukaisesti. On epäselvää, mitä seuraa siitä, jos tuomioistuin katsoo asiassa menetellyn lainvastaisesti ja mitä liitännäisvaatimuksia tuossa yhteydessä voidaan tutkia.

Saamassani aineistossa oli joitakin tapauksia, joissa oli vaadittu korvauksia. Näistä kahdessa kärjäoikeus ei ole tutkinut kotietsintäasiassa esitettyä korvausvaatimusta. Toisessa vaatimus hylättiin "ennenaikaisena". Toisessa todettiin, ettei asiassa ole vastaajaa/vastapuolta ja katsottiin, ettei menettelylaji ja käsittelyn luonne ole sellainen että asiassa voitaisiin käsitellä vahingonkorvaus- tai kuluvaatimuksia – poliisin katsottiin sinänsä menetelleen virheellisesti. Lisäksi yhdessä tapauksessa korvausvaatimus siirrettiin erillisenä riita-asiana käsiteltäväksi (kärjäoikeus katsoi,

että tuo kotietsintä oli ollut laillinen). Yhdessäkään tapauksessa korvausvaatimuksia ei tutkittu kotietsintää koskeneessa prosessissa.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että vaikka asiasta ei ole pakkokeinolaissa säädetty, ei tämä kuitenkaan estä sitä, että samalla käsitellään muukin lakiin perustuva vaatimus, esimerkiksi vahingonkorvausvaatimus, jos vaatimuksen esittämiselle säädetty määräaika mahdollistaa tällaisen vaatimuksen riittävän valmistelun (Helminen ym. Esitutkinta ja pakkokeinot (2012) s. 995).

Lakivaliokunta puolestaan totesi, että EIT:n ratkaisusta ei sen näkemyksen mukaan ole johdettavissa selvää kantaa liitännäisiin seuraamuksiin, esimerkiksi vahingonkorvausvastuuseen. Valiokunta katsoi, että vahingonkorvauskysymykset tulee selvittää erikseen, esimerkiksi siinä yhteydessä, kun julkisyhteisöjen vahingonkorvausvastuuta uudistetaan (LaVM 44/2010 vp).

Laillisuusvalvonnassa esiin tulleen perusteella kysymys liitännäisvaatimusten käsittelystä näyttää olevan ainakin käräjäoikeuksissa epäselvä. Tämä ei ole tyydyttävä tilanne. On sinänsä mahdollista, että tilanne selkiytyy muutoksenhakujen myötä. Totean kuitenkin omasta puolestani seuraavaa.

Käytännössä korvausvaatimuksia on esitetty esinevahingoista ja kärsimyksestä. Riippumatta siitä, tutkittaisiinko näitä vaatimuksia pakkokeinolain 5 luvun 7a §:ssä tarkoitettussa menettelyssä tai erillisenä riita-asiana, on todettava, että julkisyhteisön korvausvastuuta on rajoitettu vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n ns. standardisäännöksellä. Samoin korvaukselle kärsimyksestä on tuon lain 5 luvun 4a ja 6 §:ssä asetettu erityisvaatimuksia, joiden täytyminen kotietsintätapauksissa voi olla vaikeaa.

Käräjäoikeudet eivät näytä pohtineen sitä, olisiko aineettoman vahingon hyvittäminen mahdollista ilman nimenomaista kansallista säädöstä. Tällöin hyvitys perustuisi EIOS:een samaan tapaan kuin korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2011:38.

Riippumatta siitä, mitä mahdollisuuksia käsitellä liitännäisvaatimuksia on ajateltavissa, niin joka tapauksessa tarkastelujaksolla ratkaistuissa asioissa ainoa seuraamus esitutkintaviranomaisen pakkokeinolain vastaisesta menettelystä on ollut se, että käräjäoikeus on tämän virheen todennut. Voi mielestäni hyvällä syyllä kysyä, onko oikeussuojakeino tällöin EIOS:n edellyttämällä tavalla käytännössä tehokas.

Kysymys pakkokeinojen käytöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta tai perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämisestä on tietenkin laajempi kuin vain kotietsintöjä koskeva kysymys. Oikeus-tila on tässä suhteessa yleisemminkin puutteellinen. Tämä on sinänsä tiedostettu ja esimerkiksi oikeusministeriön toimeksiannosta on valmistunut selvitys julkisyhteisön vahingonkorvausvastuusta (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 59/2010). Toisaalta esimerkiksi esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta valmistelleen toimikunnan mietinnöstä poiketen 1.1.2014 voimaantuleviin lakeihin ei ehdotettu yleisiä säännöksiä pakkokeinojen ja ylipäätään poliisin toimivaltuuksien käytöstä aiheutuvien vahinkojen korvaamisesta. Vuoden 2014 alusta voimaan tulevan uuden poliisilain (872/2011) 8 luvun vahingonkorvaussäännökset koskevat poliisiin pakkotoimenpiteestä sivulliselle henkilölle aiheutuneita henkilö- ja esinevahinkoja.

Perus- ja ihmisoikeusloukkauksien hyvittämistä ja julkisyhteisöjen vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön kehittämiseksi on selvästi tarvetta (ks. tästä myös oikeusasiamies Petri Jääskeläinen Defensor Legis 4/2011 s. 431). Kovin pikaisesti tuloksia on tuskin odotettavissa, kun otetaan huomioon säädeltävien kysymysten laajuus. Joka tapauksessa edellä toteamani

lainsäädännön puutteellisuuden vuoksi EIT:n langettavien tuomiot ovat nähdäkseni hyvin mahdollisia. Tämä koskee myös kotietsintää koskevia asioita, vaikka edellä kerrotusti onkin säädetty mahdollisuudesta saattaa kotietsinnän laillisuus jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi.

2.3

Eräitä esiin nousseita tulkintakysymyksiä

Käräjäoikeuksien ratkaisuksista, tarkastuksilla käydyistä keskusteluista ja kärjätuomareiden yhteydenotoista on käynyt ilmi, että pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n tarkoittamien asioiden käsittelyssä on tullut esiin ongelmia. Eriasteisia tulkinnanvaraisuuksia sisältyy sinänsä kaikkeen lainsäädäntöön ja eikä tässä ole tarpeen ottaa esille kuin eräitä esiin nousseita kysymyksiä – edellä on jo käsitelty liitännäisvaatimuksia.

Oikeusasiamies ei sinänsä voi määrätä, miten tuomioistuinten on käsiteltävä niiden ratkaistavaksi saatetut asiat. Katson kuitenkin olevan aihetta todeta seuraavaa.

Kärjätuomareiden puolelta on tuotu esiin, että kotietsintää koskevan asian sääntely on varsin niukkaa, eikä viittaussäännös vangitsemisasiain käsittelyyn ”soveltuvien osien” ole välttämättä erityisen toimiva. Säännöksen valmistelun kiireen vuoksi sen valmisteluaineisto jäi niukaksi, mikä lisää soveltamisongelmia.

Esimerkiksi käsittelypaikan osalta vaihtoehtona ei ole kotietsinnän toimittamispaikan tuomioistuin, jos se ei samalla ole syyteasiassa toimivaltainen. Kotietsinnän kohteelle voi olla vaikeaa hahmottaa, mihin tuomioistuimeen hänen tulisi asia saattaa vireille. Tiedossani onkin, että useampia asioita on jouduttu siirtämään toiseen tuomioistuimeen. Lisäksi syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin voi sijaita kaukanakin vaatimuksen tekijän kotipaikasta. Uuden pakkokeinolain vastaava forumsäännös näyttää olevan joustavampi.

Epäselvänä on myös pidetty sitä, voiko asian käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Näin on tapahtunut ainakin, jos vaatimus on jätetty myöhään tehtynä tutkimatta.

Sääntelyn tulkinnanvaraisuuden vuoksi esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa pakkokeinotuomarit ovat keskenään sopineet menettelytavoista. Tämä onkin perusteltua. Käräjäoikeudessa on sovittu muun muassa käsittelyaikataulusta (viimeistään kahden viikon kuluttua saapumisesta), kotietsintäpöytäkirjan tilaamisesta esitutkintaviranomaiselta, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kutumisesta ja häneltä etukäteen pyydettävästä kirjallisesta vastauksesta.

Käräjäoikeuksissa on pohdittu myös kysymystä tuomioistuimen tutkimisvelvollisuudesta: kuinka laajasti tuomioistuin viran puolesta tutkii kotietsinnän laillisuuden, esimerkiksi sen onko pakkokeinolain 7 luvun 1a §:n mukaista suhteellisuusperiaatetta noudatettu. Asian saattaa varsin usein vireille maallikko, joka ei välttämättä ole esittänyt vaatimukselleen juuri muita perusteita kuin, että ”kotietsintä oli laitton”. Lienee niin, että useimmiten tähän liittyvät ongelmat ovat hoidettavissa aktiivisella prosessinjohtolla. Suhteellisuusperiaate kuuluu nähdäkseni kotietsinnän edellytyksiin, joten sen noudattamisen arviointi sinänsä kuuluu käräjäoikeudessa arvioitaviin seikkoihin.

Kärjätuomareiden kanssa keskusteltaessa ovat esillä olleet myös salassapitokysymykset. Pulmallisia tilanteita voi aiheutua ensinnäkin siitä, että kotietsinnän laillisuus tulee arvioitavaksi käräjäoikeudessa yleensä tilanteessa, jossa esitutkinta on vielä kesken. Tämä on otettava huomioon ensinnäkin yleisöjulkisuudesta päätettäessä. Lisäksi esitutkintaviranomaisella voi vielä tuossa vaiheessa olla perusteltuja syitä olla paljastamatta rikoksesta epäillylle kaikkia esitutkinnassa

esiin tulleita seikkoja, jotka toisaalta voivat olla merkitseviä esimerkiksi arvioitaessa kotietsinnän edellytyksiä. Lisäksi vaatimuksen tekijä eli ”se, kenen luona kotietsintä on toimitettu”, voi olla esitutkintaan nähden täysin ulkopuolinen henkilö. Nämä asetelmat voivat tuottaa vaikeita punnintatilanteita.

Omista havainnoistani totean ensinnäkin, että joissain tapauksissa on ollut horjuntaa sen suhteen, mitä kysymyksiä pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n tarkoittaman vaatimuksen yhteydessä voidaan käsitellä. Edellä kohdassa 2.2 mainittujen liitännäisvaatimusten lisäksi on otettu kantaa esimerkiksi kotietsintäpöytäkirjan antamisvelvollisuuteen. Takavarikkopöytäkirjasta ja todistuksesta on kuitenkin säädetty pakkokeinolain 5 luvun 7 §:ssä, joten se ei kuulu puheena olevassa prosessissa tutkittaviin kysymyksiin.

Samoin voi olla joskus epäselvää, onko kyseessä nimenomaan pakkokeinolain mukainen kotietsintä. Poliisillahan on sinänsä oikeus päästä kotirauhan piiriin myös lukuisten muiden säännösten kuin pakkokeinolain 5 luvun perusteella. Toimenpiteen oikeusperusteen pitäisi selvittää viimeistään pidättämiseen oikeutettua virkamiestä kuultaessa. Eräässä tapauksessa käräjäoikeus oli joka tapauksessa katsoessaan poliisin menetelleen lainmukaisesti perustellut ratkaisuaan pakkokeinolain lisäksi myös poliisilain 16 §:llä. Nähdäkseni nyt puheena olevissa asioissa arvioidaan kuitenkin vain pakkokeinolain noudattamista kotietsinnöissä.

Sinänsä muissakin laeissa on annettu toimivaltuus (rikosprosessuaaliseen) kotietsintään ja ne nähdäkseni lähtökohtaisesti kuuluvat pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n soveltamisalaan. Sen sijaan esimerkiksi poliisilain mukaiset sinänsä kotirauhan piiriin ulottuvat toimenpiteet eivät nähdäkseni ole po. säännöksessä tarkoitettuja kotietsintöjä. Säännöksen soveltamisala laajentuisi olennaisesti, mikäli sen katsottaisiin koskevan esimerkiksi kaikkia ns. kotihälytyksiä. Selvyyden vuoksi totean, että edellä kerrottu etsinnän lainmukaisuuden perustelu myös poliisilain 16 §:llä oli saamassani aineistossa ainoa laatuaan.

Kotietsinnän edellytykset voidaan kyseenalaistaa sillä perusteella, ettei henkilöä ollut syytä epäillä rikoksesta. Tällöin ei ole riittävää esitutkintaviranomaisen ilmoitus siitä, että henkilöä oli saatujen tietojen mukaan syytä epäillä pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Asiassa tulee esittää ne konkreettiset tosiseikat, joihin epäily on perustunut ja joiden perusteella tuomioistuimien voi itse arvioida, ylittyykö esimerkiksi ”syytä epäillä” -kynnys (ks. KKO:2007:7).

Totean tältä osin vielä lopuksi, että Poliisihallitus on kotietsintöjä koskevassa asiassa dnro 3229/2/11 antamassaan lausunnossa katsonut, että sille poliisiyksikölle, jonka puolesta kotietsintää on käytetty, tulisi antaa asianosaisasema (eikä vain kuultavan asema) pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n tarkoittamissa prosesseissa. Näin siksi, että Poliisihallituksen käsityksen mukaan poliisilla ei muutoin ole muutoksenhakuoikeutta. Tämän johdosta totean, että ainakin Turun hovioikeus on 23.1.2012 antamassaan, kotietsinnän laillisuutta koskevassa päätöksessä R 11/2105 tutkinut Satakunnan poliisilaitoksen valituksen Varsinais-Suomen käräjäoikeuden päätöksestä. Hovioikeus on siten katsonut poliisilaitoksella olleen muutoksenhakuoikeus. Tämä tulkinta sopii yhteen sen kanssa, että lakivaliokunnan mukaan valitusoikeus on sekä vaatimuksen esittäjällä että vaatimukseen vastanneella pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä (LaVM 44/2010 vp).

2.4

Esitutkintaviranomaisten toiminta

Käräjäoikeuksien tarkastelujaksona käsitellyissä useissa tapauksissa on katsottu esitutkintaviranomaisen menetelleen pakkokeinolain vastaisesti. Ei ole kuitenkaan tullut ilmi viranomaisten

menetelleen näissä tapauksissa tavalla, joka antaisi minulle laillisuusvalvojana aihetta toimenpiteisiin yksittäisiä virkamiehiä kohtaan. Pidän käräjäoikeuksien käsittelyä riittävänä kaikissa tapauksissa. Kuten edellä on jo todettu, todetut virheet ovat pitkälti samantyyppisiä kuin kotietsintöjä koskevissa kanteluissakin on tullut ilmi.

Totean kuitenkin seuraavaa.

Syyskuussa 2011 tekemässäni päätöksessä dnro 3229/2/11 katsoin, että esitutkintaviranomaisen tulisi aina kotietsinnän yhteydessä ilmoittaa mahdollisuudesta saattaa etsinnän laillisuus tuomioistuimen arvioitavaksi. Asiasta tulisi säätää lailla; lainmuutosta odotettaessa ilmoitusvelvollisuus voitaisiin mielestäni hoitaa viranomaisten sisäisellä ohjeistuksella. Poliisihallitus, Tulli, Rajavartiolaitoksen esikunta ja Pääesikunta ilmoittivatkin antaneensa päätökseni johdosta ohjeistuksen siitä, että mahdollisuudesta saattaa kotietsintä (ja takavarikko) tuomioistuimen tutkittavaksi tulee ilmoittaa kirjallisesti. Oikeusministeriössä on kesäkuussa 2012 valmistunut luonnos hallituksen esitykseksi vuoden 2014 alusta voimaantulevan uuden esitutkintalain ja uuden pakkokeinolain muuttamiseksi. Tämän esityksen mukaan pakkokeinolakiin kirjattaisiin esitutkintaviranomaiselle velvollisuus viipymättä ilmoittaa mahdollisuudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Nyt ohjeistuksen tasolla oleva velvoite siis siirrettäisiin lakiin.

Näin ollen tilanne näyttää tältä osin korjautuvan. Tulen erikseen ottamaan yleisemmin kantaa kotietsintämenettelyä koskeviin säännöksiin antaessani oikeusministeriölle lausunnon vuoden 2014 voimaan tulevien uuden esitutkintalain ja uuden pakkokeinolain täydennyshankkeesta.

Tässä yhteydessä haluan kuitenkin joka tapauksessa korostaa, että on tärkeää, että esitutkintaviranomaiset eivät tingi laissa säädetyistä menettelytavoista kotietsinnöissä. Lienee myös niin, että mitä enemmän puutteita tässä suhteessa ilmenee, sitä enemmän lisääntyvät vaatimukset siitä, että kotietsinnöistä päättäminenkin siirretään myös muiden kuin erityisten kotietsintöjen osalta pois esitutkintaviranomaisilta.

Esitutkintaviranomaiset voivat myös omin toimenpitein parantaa oikeusturvaa kotietsinnässä. EIT arvioi tätä kysymystä aina kokonaisuutena. Se on todennut, että kotimaisen lain tuli tarjota etsinnän yhteydessä yksilölle suojaa mielivaltaa vastaan varsinkin tapauksissa, joissa viranomaiset saivat kansallisen lain nojalla määrätä etsinnöistä ja toimittaa niitä ilman tuomioistuimen lupaa. Tämähän on tilanne Suomessa. Tällaista punnintaa silmällä pitäen voidaan nähdäkseni kehittää toimintatapoja sen vastapainoksi, että kotietsinnöistä päättää esitutkintaviranomainen.

Ensiksikin tulisi panostaa kotietsintämääräyksen laatuun. EIT on kotietsintää koskevassa oikeuskäytännössään pannut painoa kotietsintää koskevan päätöksen rajaamiselle. Kotietsintämääräyksen puutteellisuuteen on kiinnitetty huomiota tarkastelujaksolla myös eräässä Helsingin käräjäoikeuden kotietsintää koskevassa päätöksessä. Tässä suhteessa esitutkintaviranomaisilla on käsitykseni mukaan yleisestikin paljon parantamisen varaa. Päätöksessä tulisi pyrkiä rajaamaan ja kohdistamaan etsintää siten, ettei sillä puututa tarpeettoman laajasti kohteen oikeuksiin. Tämä tarkoittaa käsitykseni mukaan myös nykyistä yleisemmin kirjallisen kotietsintämääräyksen laatimista.

Toiseksi olisi syytä pyrkiä siihen, että aina kuin se vain suinkin on mahdollista, kotietsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Sinänsä kuka tahansa poliisimies voi päättää kotietsinnästä, jos asia ei siedä viivytystä. Tätä mahdollisuutta tulisi kuitenkin käyttää vain silloin, kun tilanne todella on niin kiireellinen, ettei ole aikaa ottaa edes puhelimitse yhteyttä pidättämiseen

oikeutettuun virkamieheen. Ainakin poliisilla päivystysjärjestelyt ovat käsitykseni mukaan varsin kattavia.

Kiinnitän huomiota vielä siihen, että lakivaliokunta totesi mietinnössään LaVM 44/2010 vp seuraavaa. ”Jo nykyisten säännösten mukaan syyttäjällä on toimivalta päättää kotietsinnästä ja hänellä olisi nyt käsiteltävien säännösten mukaan toimivalta jatkossa päättää yleisestä kotietsinnästä. Tämä tarkoittaa sitä, että esitutkintayhteistyön puitteissa kysymys kotietsinnän toimittamisesta voidaan saattaa syyttäjän harkittavaksi ja päätettäväksi. Tärkeää tämä on silloin, kun on epätie-toisuutta siitä, ovatko kotietsinnän edellytykset olemassa.”

2.5

Kantelut kotietsinnöistä

Kotietsinnät ovat suhteellisen yleinen kantelujen aihe oikeusasiamiehelle, vuosittain niitä on tehty 20–30. Pakkokeinolain 5 luvun 7a §:n voimaan tulon jälkeen oikeusasiamies ei ole tutkinut kotietsintöjä koskevia kanteluja, jos kantelijalla on vielä ollut mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kantelijoita on viipymättä ohjeistettu, että asian voi saattaa vireille kärjäoikeudessa.

Kuitenkin on ilmoitettu, että jos kantelija ei halua saattaa asiaansa kärjäoikeuden arvioitavaksi, hän voi kirjoittaa asiassaan uudelleen oikeusasiamiehelle. Pakkokeinolain 5 luvun 7a § ei siis estä oikeusasiamiestä tutkimasta kotietsintää koskevaa kantelua, vaikka tuomioistuinkäsittelyä onkin pidettävä ensisijaisena oikeusturvatienä.

3

TOIMENPITEET

Saatan kohdassa 2.2 ja 2.3 esittämäni näkökohdat oikeusministeriön tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän päätökseni oikeusministeriölle. Pyydän ministeriötä antamaan tiedon tästä päätöksestäni kärjäoikeuksille.

Lisäksi lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Poliisihallitukselle, Tullihallitukselle, Rajavartiolaitoksen esikunnalle ja Pääesikunnalle sen johdosta, mitä olen kohdassa 2.4 esittänyt.

Tulen myös jatkossa seuraamaan kotietsintöjä koskevien asioiden ratkaisukäytäntöä tuomioistuimissa.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.